

Inhoud

Zweden

- ▶ Dwaal rond in Eksjö, een van de oudste houten stadjes van Zweden
- ▶ Ga op zoek naar berensporen in Sånfjället Nationaal Park in Härjedalen
- ▶ Bekijk Zweeds design in het Röhsska Museum in Göteborg
- ▶ Schaats tussen de eilanden in de Zweedse archipel
- ▶ Maak een rondrit langs de monumentale herenboerderijen van Hälsingland
- ▶ Geniet van een *fika* met *kanelbullar* op een gezellig terras

7 Kaarten en plattegronden

9 Woord vooraf

1 11 Zweden: een kennismaking

12 Politiek en samenleving

14 Kunst en cultuur

26 Bevolking

28 Eten en drinken

2 31 Geschiedenis

32 Prehistorie tot Vikingtijd

34 De middeleeuwen

37 De Vasadynastie

39 Zwedens grootmachtijd

40 Richting democratie

44 De industriële revolutie

46 De moderne tijd

3 49 Natuur

50 Klimaat

51 Geologie

57 Flora en fauna

4 69 Skåne en Blekinge

70 Langs de Öresund

74 Malmö

79 Midden-Skåne

81 De zuidkust van Skåne

88 Blekinge

93 Tips en adressen

5 97 De westkust

98 Göteborg

106 Bohuslän

114 Tussen Göteborg en de Noorse grens (E6)

116 Dalsland

120 Halland

126 Tips en adressen

6 131 Västergötland en Närke

132 Västergötland

136 Skaraborg

139 Langs het Vättern

142 Närke

146 Tips en adressen

7 149 Småland en Östergötland

150 Glasriket

156 Jönköpings län

161 De kust van Småland

165 Östergötland

173 Tips en adressen

8 177 Eilanden in de Oostzee

178 Öland

185 Gotland

196 Tips en adressen

9 199 Stockholm

200 Gamla Stan en Riddarholmen

203 Norrmalm

204 Östermalm

Woord vooraf

Hej! zeggen de Zweden op zangerige toon als ze je begroeten. Het klinkt verrast en blij tegelijk. *Hej! Welkom in Zweden!*

Dit boek is een aansporing om van de hoofdwegen af te gaan en het onbekende Zweden te ontdekken. Trap op de rem als je een bordje ‘Hembygdsgård’ ziet, volg spontaan een wegwijzer met een witte margriet erop, pak de ijzeren sleutel van de haak bij de kerkdeur en loop binnen om de middeleeuwse muurschilderingen te bekijken, daal af in grotten en mijnen. Blijf desnoods hangen in dezelfde streek en neem de fiets of kajak. Eén zomer is niet genoeg in Zweden!

Zweden is immens groot: het zuiden verschilt evenveel van het noorden als Italië verschilt van Zwitserland, en een loofbos in Skåne kun je niet vergelijken met de taigawouden van Lapland. Zweden heeft uitgestrekte natuurgebieden maar bestaat niet alleen uit natuur. Je struikelt er als het ware over de prehistorische rotstekeningen, Vikinggraven en runenstenen die zomaar langs de weg staan. Er zijn ontelbare middeleeuwse kastelen en kerken met kostbare interieurs, historische houten steden en idyllische haventjes. Maar Zweden is ook toonaangevend op het gebied van moderne kunst, architectuur en techniek, uitvinder van de autogordel en organisator van het grootste digitale festival ter wereld. En Zweedse muziek is – nog meer dan thrillers en tv-series – een belangrijk exportproduct.

Of je nu komt voor de Zweedse cultuur of natuur, om te winkelen of om te skiën of schaatsen, Zweden is voor iedereen!

Tinto van Tuijl
Nienke Verhoog

Skåne en Blekinge

Skåne en Blekinge, de twee zuidelijkste provincies van Zweden, hebben een vrij vlak, open landschap waarin appelboomgaarden en gele koolzaadvelden, kastelen en historische stadjes de toon zetten. Langs de 400 km lange kust liggen smalle stroken zand, die meestal door een zandduin of natuurlijke strandwal van het land zijn gescheiden, hier en daar onderbroken door rotspartijen en steile kliffen. Aan de oude vakwerkhuisen is te zien dat Skåne en Blekinge bij Denemarken hoorden tot ze in 1645 bij Zweden werden gevoegd.

Het kleine, idyllische Blekinge staat bekend als de tuin van Zweden, maar ook Skåne heeft prachtige tuinen in verschillende stijlen, van Franse barok tot Japans. In de zomer worden allerlei festivals gevierd op het platteland: het Hopfestival, Appelfestival, Aardappelfestival, Wijnfestival, zelfs de windmolens hebben hun eigen festival.

Een van de beste manieren om Skåne en Blekinge te leren kennen is op de fiets. Er worden steeds meer fietspaden aangelegd langs de kust maar ook door het binnenland, over kronkelende weggetjes ver van het drukke verkeer.

< Strandhutjes bij Skanör.

Helsingborg

Op de plek waar de vestingstad Helsingborg ligt is de Öresund, de zee-enge tussen Denemarken en Zweden, slechts 4 km breed. Het Deense Kronborg Slott, dat voorkomt in Shakespeares toneelstuk Hamlet, kun je vanaf de boulevard zien liggen. Vanuit de haven varen voortdurend veerboten heen en weer naar de overkant. Midden op het Hamntorget aan de binnenhaven kijkt een vergulde, gevleugelde vrouw op een zuil uit over de zee, een schepping van de beeldhouwer Carl Milles (zie p. 220). Recht daarachter ligt het Stortorget waar de lange, autovrije winkelstraat Kullagatan begint. Naar de andere kant loopt Bruksgatan met het populaire jarenvijftigcafé Ebbas.

In de middeleeuwen stond er natuurlijk ook een vesting in Helsingborg. Daar is nu alleen de toren van over, de Kärnan in het stadspark Slottshagen. Binnen de meters dikke muren is een tentoonstelling over de geschiedenis van de stad. Vanuit het park kun je doorlopen naar het openluchtmuseum Frederiksdal en de botanische tuin met wilde planten uit Skåne.

Sla je op Hamntorget linksaf in de Kungsgatan dan kom je in de populaire wijk Norra Hamnen, een havenwijk die is omgebouwd tot een woonwijk met witte huizen, veel moderne winkels, cafés en restaurants. Pal aan het water staat het moderne **Dunkers Kulturhus** van de Deense architect Kim Utzon. In dit culturele centrum is ruimte voor tentoonstellingen, concerten, theatervoorstellingen en lezingen en je kunt er culinair genieten in het designrestaurant terwijl je uitkijkt over de Öresund. Wanneer je vanuit Norra Hamnen de kustweg volgt kom je bij het lange witte zandstrand waar Helsingborg om bekendstaat. De kustweg loopt verder naar **Sofiero Slott**, met een romantische Engelse tuin die een eeuw geleden werd aangelegd in opdracht van prinses Margareta, kleindochter van de Engelse koningin Victoria, die in 1905 was getrouwd met kroonprins Gustav Adolf en erg geliefd was bij de bevolking. Groot was dan ook de schok toen zij in 1920, acht maanden zwanger van haar zesde kind, volkomen onverwacht overleed. Het kasteelpark is nog steeds beroemd vanwege de grote hoeveelheid rododendrons die hier in de vroege zomer bloeien. Sinds 1973 is het kasteel in het bezit van de gemeente Helsingborg. Er worden tentoonstellingen gehouden en rondleidingen gegeven in het paleis en er zijn regelmatig evenementen in het park, dat van april t/m september toegankelijk is voor publiek.

Aan de zuidkant van de stad ligt Ramlösa Brunn waar al in de 19de eeuw de adel kwam om te kuren. Er wordt nog steeds mineraalwater van het merk Ramlösa geproduceerd.

- > DUNKERS KULTURHUS, Kungsgatan 11, Helsingborg, dunkerskulturhus.se
- > SOFIERO SLOTT, Sofierovägen 131, sofiero.se

Skåne en Blekinge

Het schiereiland Kullen

De vroegere vissersdorpen op het schiereiland Kullen ten noorden van Helsingborg vormen nu een aaneenschakeling van badplaatsen. Bij Höganäs zijn veel pottenbakkerijen en ten noorden daarvan staat het 16de-eeuwse Krapperup Slott waarvan het park open is voor publiek. Op het uiterste puntje van het schiereiland, dat ver in het Kattegat uitsteekt, ligt een natuurreservaat rondom de Kullaberg, een geologisch interessante granietheuvel van 188 m hoog. Op de top heb je een panoramisch uitzicht. Vanaf de parkeerplaats in de buurt van de vuurtoren lopen diverse mooie kustpaden, langs kliffen, grotten en kleine baaitjes. Bij de Kullaberg heeft de kunstenaar Lars Vilks van drijfhout enorme kunstwerken gebouwd en de vrije staat Ladonia uitgeroepen. Een leuk koffieadres in de zomer is de oude boerenhoeve Himmelstorpsgården bij Arild. Vlakbij ligt ook Brunnby Kyrka, een kerkje uit de 12de eeuw met mooie plafondschilderingen.

Lilla Västergaten in Ystad.

Ystad

Ystad is een leuk stadje met mooie vakwerkhuisen, middeleeuwse straatjes en pleinen uit de tijd dat Skåne nog bij Denemarken hoorde. De 13de-eeuwse Sankta Mariakerk aan het plein Stortorg is het oudste stenen gebouw van de stad. De huidige toren stamt uit 1706 en speelt in de stad nog steeds een belangrijke rol. Elke avond tussen 21.15 en 1.00 uur laat de nachtwaker om het kwartier weten dat alles in orde is en de bewoners rustig kunnen gaan slapen, door vanaf de toren op zijn koperen hoorn te blazen. Naast de kerk staat de oude Latijnse school met zijn trapgevel van rode baksteen. Ook het 15de-eeuwse raadhuis Gamla Rådhuset staat aan het Stortorg. Wanneer je vanaf het Stortorg de Klostergatan volgt, kom je bij het **klooster** dat in 1267 werd gebouwd door franciscaner monniken. In 1532 tijdens de reformatie werden de monniken verjaagd. Het gebouw raakte in verval, maar is gerestaureerd en herbergt nu een bibliotheek en een tentoonstelling over het kloosterleven. Mooie oude vakwerkhuisen zijn Pilgrändsgård uit 1480 en het 17de-eeuwse Apoteksgården, vroeger een apotheek maar nu een pottenbakkerij. Charlotta Berlins Hus is het fraaie huis van een dame uit de middenklasse die leefde van 1841 tot 1916. Veel mooie winkels en gezellige terrasjes zijn te vinden in Gågatan en Stora Östergatan, de voetgangersstraten die de pleinen Stortorg en Österportstorg verbinden. Ystad staat bekend als het werkterrein van inspecteur Wallander van Henning Mankell. De **filmstudio** van Ystad heeft niet alleen tientallen Wallander-films gemaakt (Zweedse én Engelse versie), maar ook de popu-

Ales Steinar bij Kåseberga in Österlen.

laire TV-serie *Broen (The Bridge)*. In het Ystad Studios Visitor Centre aan de Elis Nilssonsväg, kun je zien hoe de films gemaakt zijn. Opvallend zijn de prachtige bloembakken die in de zomer de straten en pleinen sieren. Er zijn veel kwekerijen in de omgeving. Een daarvan is **Åberg Trädgård & Café**, een bijna 150 jaar oude bezoekerstuin met kwekerij. Langs de kust ligt Sandskogen, het dennenbos dat op aanraden van Linnaeus is aangeplant in het duinzand. Hier zijn veel campings en vakantiehuisjes.

- > KLOSTRET I YSTAD, ystad.se/klostret
- > YSTAD STUDIOS, Elis Nilssonsväg 14, ysvc.se
- > ÅBERG TRÄDGÅRD & CAFÉ, Karlshemsvägen 37, abergstradgard.com

Kastelenroute

Bij het toeristenbureau aan het St. Knuts Torg kun je vragen naar de kastelenroute, een mooie auto- of fietsroute langs de kastelen van Skåne. In de omgeving van Ystad ligt Marsvinsholms Slott, waar je door het park kunt wandelen zoals Linnaeus al deed in 1749. In de zomer zijn er theatervoorstellingen in het park. Daar vlakbij is het 16de-eeuwse Bjersjöholms Slott dat ooit aan de oever van de Bjersjö lag, maar 200 jaar geleden is dat meer gedempt. De route komt ook langs Krageholms Slott, een indrukwekkend landhuis uit 1720, en langs de prachtige witte trapgevels van Högstad Gods uit 1635. Maar je kunt ook de burcht Svaneholm bij Skurup gaan bezichtigen of uit eten gaan in het restaurant van kasteel Håckeberga bij Genarp.

In de haven van Karlskrona.

Ronneby

In Ronneby werd in de 18de eeuw een bron ontdekt met geneeskrachtig water. Hierdoor werd de stad een drukbezocht kuuroord. In 1873 werden rondom Ronneby Brunn prachtige tuinen aangelegd die nog steeds in stand worden gehouden. In de zomer zit het *Brunnsterrassen* vol mensen die een fika of lunch gebruiken.

In de middeleeuwen had Ronneby al een goed ontwikkeld stadscentrum compleet met kapel, hospitaal en muntslagerij. Het 12de-eeuwse Heliga Korskerkje staat op een heuvel boven het stadje. Rondom de kerk liggen de pittoreske straatjes met houten huizen van de wijk Bergslagen. Er zijn een oude emailfabriek en een 19de-eeuws schooltje te bezichtigen.

Karlskrona

Karlskrona aan de Oostzeekust is de thuishaven van de Zweedse vloot en de hoofdstad van Blekinge. De stad werd in 1680 gesticht door koning Karl XI en is gebouwd op een aantal eilanden. Het centrum ligt op het eiland Trossö rondom twee grote pleinen, Stortorget en Amiralitetstorget. Aan Stortorget staan twee barokke kerken, beide van de architect Nicodemus Tessin de Jongere, de Heliga Trefaldighetskyrkan uit 1709 en de Fredrikskyrkan uit 1744. De laatste heeft 35 klokken die 3 keer per dag slaan. Aan de zuidkust van Trossö staat de oude scheepswerf uit 1679, Gamla Örlogs-

De wijk Björkholmen in Karlskrona.

varvet, die nog steeds wordt gebruikt voor het bouwen en opknappen van marineschepen. Hier is ook de 300 m lange touwslagerij te bezichtigen waar vroeger de touwen en trossen voor de vloot werden gemaakt. Vlak bij de haven ligt de Admiraliteitskerk uit 1685, de grootste houten kerk van Zweden. Voor de kerk staat het houten beeld van de oude heer Rosenbom. Onder zijn hoed kun je een gift achterlaten voor de armen. Er zijn nog veel meer oorspronkelijke gebouwen en werkplaatsen bewaard gebleven in deze 17de-eeuwse marinehaven, die sinds 1998 op de Werelderfgoedlijst van UNESCO staat.

In het scheepvaartmuseum (**Marin Museum**) aan de oever van het schiereiland Stumholmen maak je kennis met de rijke maritieme historie van Karlskrona. Via een glazen gang onder water kun je een wrak op de zeebodem bekijken. Buiten liggen een paar museumschepen aan de kade. Vanuit het centrum van de stad is het niet meer dan 10 minuten lopen naar het eiland Björkholmen met zijn sfeervolle Fisktorget, houten zeemanshuisjes en pittoreske haventje. Vlak bij het Fisktorget is het **Blekinge Museum**, een interessant streekmuseum, gevestigd in een officierswoning uit de 18de eeuw.

- > MARIN MUSEUM, Stumholmen, marinmuseum.se
- > BLEKINGE MUSEUM, Borgmästaregatan, blekingemuseum.se

De westkust

Eind maart, de lente is begonnen. Enorme aantallen trekvogels keren terug uit het zuiden en strijken neer aan de westkust van Zweden. Bij mooi weer verschijnen de eerste wandelaars op de kustpaden. De donkere winter gaat over in de zomer, waarin de zon pas ondergaat om 22.15 uur en 6 uur later alweer opkomt. In de tussentijd is het nooit helemaal donker. De zomerhuisjes zijn dan al gelucht en boten te water gelaten. Geen wonder dat het aantal bewoners in de kustdorpen in de zomer verdubbelt. Twee smalle provincies strekken zich langs de westkust uit, Halland en Bohuslän, met precies daar tussenin, aan de monding van de rivier de Göta Älv, de havenstad Göteborg. De twee provincies zijn heel verschillend. Langs de kust van Halland liggen lange zandstranden aan het Kattegat, met kuuroorden die nog stammen uit de victoriaanse tijd, naaktstranden en populaire windsurfstranden. Bohuslän ligt noordelijk van Göteborg aan het Skagerrak. Hier tref je een grillige kustlijn met veel inhammen en eilanden waarop pittoreske vissersdorpen liggen. Landinwaarts gaan de bossen en meren van Bohuslän haast onmerkbaar over in die van Dalsland.

< Uitzicht vanaf de Vetteberg op Fjällbacka.

De zeegod Poseidon van Carl Milles, uitkijkend over Avenyn.

Haga tot een krottenwijk en het scheelde niet veel of het was allemaal gesloopt in de jaren 60. Gelukkig leidden protesten tot een algehele renovatie. Nu is Haga een van de gezelligste wijken van Göteborg, waar studenten, bejaarden, jonge gezinnen, kunstenaars en zzp'ers door elkaar wonen. Langs Haga Nygata liggen leuke winkels, cafés en restaurantjes. Hier kun je boeken, tweedehands kleding, vintage en antiek, kinderkleding, speelgoed, Scandinavisch handwerk en Zweeds design kopen. In december is er een romantische kerstmarkt. Grenzend aan Haga is de wijk Linnéstaden waar de lange Linnégatan doorheen loopt, een brede laan met bomen waar vooral veel restaurants en terrasjes te vinden zijn. Ben je op zoek naar vintage en antiek dan moet je in de drie zijstraatjes Första, Andra en Tredje (1ste, 2de en 3de) Långgatan zijn.

Parken en tuinen

Göteborg noemt zich graag een parkstad vanwege de vele plantsoenen en parken. Het oudste park is het Trädgårdsföreningenspark dat tegen de ringgracht aan ligt, met kleurige borders, een rosarium en een victoriaanse oranjerie vol palmen, fruitbomen en exotische planten. Grote parken waar de inwoners heen gaan voor sport en recreatie zijn het Burgårdspark, het Keillers Park aan de noordkant van de rivier, en Slottskogen. Het laatste is een enorm stadspark (140 ha) met heuvels en vijvers, een kinderboerderij, een natuurhistorisch museum en de oudste dierentuin van Zweden. Het grenst aan de botanische tuin (zie p. 107).

> NATUURHISTORISCH MUSEUM, Slottskogen, gnm.se

De grootste en lekkerste Hagabullar vind je in Café Husaren.

Liseberg en Universeum

Het pretpark Liseberg bestaat al sinds 1923 toen de gemeente het landgoed aankocht voor de Wereldtentoonstelling van Göteborg. Er werd een amusementspark aangelegd met als grootste attractie de houten achtbaan. Liseberg heeft nog steeds de twee grootste en snelste achtbanen van Scandinavië, de Balder en het Kanon, die snelheden bereiken van 90 km/uur. Je kunt je ook met de 'Uppskjutet' de lucht in laten schieten, maar wie van het uitzicht wil genieten kan beter met het reuzenrad omhoog gaan. De Liseberg Toren, die 20 jaar dienstdeed als uitzichttoren, heet nu AtmosFear: na het bereiken van de top tuimel je secondenlang in een vrije val naar beneden! Verder zijn er concerten, shows en theater, een levensgroot filmdoek, een ouderwetse danstent en veel restaurants. Aan de westkant van Liseberg, naast het Wereldcultuur Museum, ligt het ecologische Universeum, een groot en avontuurlijk wetenschapscentrum voor het hele gezin.

> LISEBERG, E6 afslag 71, liseberg.se

> UNIVERSEUM, universeum.se

Gunnebo Slott

Om de stank en drukte van de stad in de zomermaanden te ontvluchten liet de rijke zakenman John Hall uit Göteborg in het jaar 1778 in Mölndal een landhuis bouwen in de neoklassieke stijl die destijds in de mode was. De architect was C.W. Carlberg, die ook de domkerk van Göteborg had gebouwd.

Het glasheldere meertje Stora Pylsan in Tresticklans Nationaal Park.

kano doorheen peddelt. Langs de waterkant zijn op de mooiste plekken schuilhutten neergezet. Maar ga je met de fiets of auto, dan kun je ook het idyllische 17de-eeuwse houten kerkje van Skållerud bekijken om de authentieke inrichting te bewonderen. Op het kleine kerkhof staan fraai gedecoreerde, met de hand gesmede ijzeren kruizen bij de graven, een typisch Zweeds fenomeen.

Håverud en Upperud

In Håverud is het beroemdste gedeelte van het Dalslandkanaal te bewonderen, het aquaduct waar het Dalslandkanaal door een brede goot op pijlers over een stroomversnelling in een rivier is geleid. Boven het aquaduct zijn ook een verkeersbrug en een spoorbrug aangelegd. Het is altijd gezellig druk bij de sluizen, waar plezierjachten, rondvaartboten en kano's liggen te wachten tot de sluisdeuren opengaan. In het **Kanaalmuseum** kun je de geschiedenis van het kanaal bekijken en in het Dalslandcentrum zijn een expositieruimte, toeristenbureau, souvenirwinkel en caféterras waar je kunt genieten van een fika of een ijsje. Op ongeveer 2 km van Håverud ligt het **Dalslands Kunstmuseum** dat is gevestigd in een traditioneel roodhouten huis op een heuvel bij Upperud. Er is ook een *slöjd* centrum in Upperud, waar je mooie handwerkproducten uit de streek kunt kopen.

- > KANALMUSEUM, Museivägen 3, Håverud, haverud-upperud.se
- > DALSLANDS KONSTMUSEUM, Upperud, dalslandskonstmuseum.se

Kanoënde meisjes op een meer in Halland. Op bijna elk meer in West Zweden zijn kano's en kajaks te huur.

Bengtsfors

Op Majberget in Bengtsfors kun je in **Halmens Hus** zien hoe van stro hoeden worden gevlochten. Er is een openluchtmuseum en winkel met streekproducten bij. Op een schiereiland aan het meer Laxsjö ligt Baldersnäs Herrgård, een idyllisch wit landhuis uit 1796, omgeven door een romantische tuin met uitzicht over het meer. Het huis is nu een hotel, maar je kunt door het park naar de grot wandelen. Het schiereiland is een natuurreservaat met een bezoekerscentrum, Dalslands Naturum.

Tussen Bengtsfors en Åmål ligt het dorp Edsleskog met een middeleeuws kerkje. Het Wårdshus, de dorpskerk, is tegenwoordig het centrum van wandeltochten in Dalsland. Veel gemarkeerde wandelroutes beginnen er praktisch bij de voordeur en ook het langeafstandspad Pilgrimsleden loopt erlangs. In de omgeving liggen veel meren, die favoriet zijn bij sportvissers, vooral doordat de snoeken hier enorme afmetingen kunnen hebben. Stoere mannen wedijveren er om de grootste vis aan de haak te slaan.

- > HALMENS HUS, Gammelgården, halmenshus.com

Åmål

Het stadje Åmål aan het Vänern heeft een jachthaven en in het centrum een park, Plantaget, met daaromheen statige gebouwen. Aan de zuidkant van de stad ligt het Örnäspark, een groot recreatiegebied met een camping, zwembad en kanoverhuur. Hier bevindt zich ook het kleine openluchtmuseum Snarhögsgården.

Småland en Östergötland

Het grootste deel van Småland ziet eruit zoals je je Zweden voorstelt: een heuvelachtig landschap met heel veel bossen en meren en hier en daar wat roodgeverfde houten huizen. De heuvels bestaan uit Smålandgraniet en daarop ligt maar een dunne laag grond, waar naaldbomen en heide op groeien. Het oppervlaktewater verzamelt zich in de 5000 meertjes en moerassen. Småland was dan ook van oudsher een arme provincie met kleine keuterboertjes. Geen wonder dat een vijfde van alle Zweden die in de periode van 1846 tot 1930 naar de Verenigde Staten emigreerden uit Småland kwam.

Småland en Östergötland grenzen in het westen aan het Vättern. Het land langs de oever van dit meer speelde een grote rol in de Zweedse geschiedenis. Hier bouwden koningen burchten en kastelen, er verrezen kerken en kloosters, over de weg en over het water trokken pelgrims, monniken, soldaten en handelslieden voorbij. Naar het oosten gaan de heuvels van Småland en Östergötland over in de prachtige scherenkust, waar een kraag van duizenden rotsen en eilandjes in de Oostzee ligt. De archipel begint bij Oskarshamn en loopt dan via Västerвик en Norrköping door naar de Stockholmachipel.

< De scherenkust van Småland.

Västervik, bij de haven.

naar de haven en het populaire visrestaurant. Tegenover de kerk is het toeristenbureau en de fietsen- en botenverhuur. Je kunt tussen de eilandjes door kanoën en ergens aanleggen voor een picknick en zwempartij. Of huur een motorboot om naar Stora Grindö te varen, een pittoresk visserseilandje dat nog steeds bewoond wordt. Er staan rode houten huisjes rond een klein haventje en in het café wordt vers gevangen zalm gerookt en verkocht. Met fiets of mountainbike kun je een tochtje door het boerenland maken naar het natuurreservaatje Hulöhamn op 10 km van Loftahammar, om daarna een gemarkeerd wandelpad in het reservaat te volgen (1 uur).

Västerviks scherenkust

Wat is eigenlijk een scheer? De Zweden zeggen dat een rots pas een scheer wordt als hij boven water uitsteekt en groot genoeg is voor een zeehond om erop te liggen, en dat een eiland pas een eiland is als je er een tafel en een stoel op kunt zetten om koffie te drinken.

De scherenkust van Västervik, die **Tjust Skärgård** wordt genoemd, vormt een kraag van duizenden scheren en eilanden waarvan er geen enkele hetzelfde is. De eilanden kunnen vlak of steil zijn, bewoond of niet, dichtbegroeid of juist helemaal kaal. In het laatste geval loop je over een vloer van rood of grijs Smålandgraniet, dat is gladgepolijst door ijs, wind en zeewater. Vaak zie je donkere stukken van een ouder gesteente in het graniet liggen, die xenolieten worden genoemd. Ga bij zo'n eilandje zwemmen of vissen of op zoek naar wilde frambozen en je vergeet al je zorgen.

Vanuit Västervik vertrekken er regelmatig boten naar de eilanden in de archipel, en er zijn boottaxi's. In Loftahammar kun je zelf een motorboot huren, maar er gaat ook een pontje naar de eilanden voor de kust. De eerste stop is Rågö, een eilandje met een prachtige natuur en volop bosbessen dat je in ongeveer een uur kunt rondlopen. Er zijn zowel strandjes als rotsen om af te duiken en een klein café-restaurant, met traditionele Zweedse gerechten.

Vimmerby, land van Astrid Lindgren

De verhalen van Astrid Lindgren (1907-2002) spelen zich af in het land van haar jeugd, Småland, in de streek rond het marktstadje Vimmerby. De boerderij waar Astrid Lindgren werd geboren staat in Näs, 1 km buiten het centrum van Vimmerby, en kan in de zomer bezichtigd worden. *De Kinderen van Bolderburen (Bullerbyn)* is geïnspireerd op Sevedstorp, een boerengehucht waar Astrids vader vandaan kwam, op 20 km van Vimmerby. Het is nog steeds een idyllisch dorpje, dat het hele jaar te voet bekeken kan worden, de winkel en het café zijn alleen in de zomer open. Op weg erheen passeer je het eeuwenoude houten kerkje van Pelarne, dat in de zomer open is voor publiek.

Norra Kvill Nationaal Park

Norra Kvill is een uniek bosgebied met eeuwenoude bomen en met mos overgroeide rotsblokken in het hoogland van Småland. Er zijn geen volledig onaangetaste bossen meer in Zuid-Zweden, maar Norra Kvill is al heel lang met rust gelaten. Dat is te zien aan de dikke tapijten van mos op de grond en de naaldbomen van meer dan 350 jaar oud. Zo'n 80% van het bos bestaat uit grove dennen, in vochtige dalen komen vooral fijnsparren voor. Sommige hebben een doorsnede van meer dan 2,5 meter. Het park heeft een rijke flora, er zijn volop paddenstoelen en bosvogels, en vleermuizen bewonen de holle boomstammen. Er zijn twee betoverende bosmeertjes, Lilla en Stora Idgölen. De laatste is in de zomer overdekt met waterlelies. Vanaf de parkeerplaats bij het meer Stora Grythölen kun je een voetpad volgen dat rondom de meertjes loopt en omhoog klimt naar de top van de Idhöjden (230 m). Langs de weg van Vimmerby naar Kisa is de afslag naar Norra Kvill aangegeven, 7 km onder Ydrefors.

➤ NORRA KVILL, naturvardsverket.se

ÖSTERGÖTLAND

Niet de bossen in het zuiden, maar de onafzienbare graanvelden in de Östgötavlake in het noorden bepalen het gezicht van Östergötland. Het gebied wordt doorsneden door het Götakanaal dat de Oostzee met het Vättern verbindt. Via een ingenieus systeem van sluizen worden schepen op deze

Lente in Kungsträdgården.

De **Koninklijke Bibliotheek**, in het park Humlegården, is een bezoekje waard vanwege de prachtige gewelfde gangen en ronde leesalen uit de 19e eeuw. Al sinds 1661 is bij wet bepaald dat van elk boek dat wordt gedrukt of verspreid in Zweden, één exemplaar aan de bibliotheek gestuurd moet worden. Sinds een paar jaar geldt de wet ook voor audiovisueel en elektronisch materiaal, dus de collectie breidt zich in hoog tempo uit.

- NATIONALMUSEUM, Södra Blasieholmshamnen 2, nationalmuseum.se
- KUNGLIGA DRAMATEN, Nybroplan, dramaten.se
- HISTORISKA MUSEET, Narvavägen 13, historiska.se
- KUNGLIGA BIBLIOTEKET, Humlegården, kb.se

Shoppen en stappen in Östermalm

De winkels concentreren zich rond het plein Stureplan. Sturegallerian is een overdekt winkelcentrum dat luxe en glamour uitstraalt, met zwartmarmeren vloeren en gouden versieringen. Het is ook een leuke plek om naar de bioscoop te gaan en aan te schuiven bij een straatbar, of te dansen in een van de populairste nachtclubs van Stockholm: Sturecompagniet.

Dineren op het water aan Strandvägen, Östermalm.

SKEPSSHOLMEN EN KASTELLHOLMEN

Skeppsholmen was van oorsprong een rotsachtig eiland zonder begroeiing. Vanaf de late 16de eeuw deed het eiland dienst als recreatiegebied voor de eerste Vasakoningen en werd het Lustholm genoemd. Gustav Vasa liet een park aanleggen waar feesten werden gehouden. In 1634 verhuisden de marinebasis en scheepswerf van Blasieholmen naar Skeppsholmen, en werd het eiland het hoofdkwartier van de Zweedse marine. Hier werd toen ook het beroemde schip *Vasa* gebouwd (zie kader p. 218). In 1679 verhuisde de marinebasis naar Karlskrona. Sindsdien zijn steeds meer gebouwen betrokken door culturele instellingen. Tegenwoordig zijn er vooral musea op het eiland, zoals het **Moderna museet** en het **Arkitektur- och Designcentrum**. Aan de Västrabrobänken ligt het schip *Af Chapman* uit 1888. Het schip diende tot 1949 als opleidingsschip, daarna werd het een jeugdherberg.

Het noorden van Skeppsholmen wordt met een brug verbonden met Kastellholmen. Hier stond vroeger een munitiefabriek met een fort dat als bakken voor schippers op de Oostzee diende, maar door een explosie van de kruitvoorraad in 1845 werd het fort opgeblazen. Hierna werd het huidige kasteel van rode baksteen met acht kanonnen gebouwd. Het kasteel biedt nu kan-

Rondom het Mälarenmeer

De drie provincies Södermanland, Västmanland en Uppland die rondom het Mälarenmeer en de hoofdstad Stockholm liggen, vormen samen de landstreek Oost-Svealand. De Zweden zelf noemen het gebied als geheel Mälardalen of kortweg Mälaren, zoals een Nederlander spreekt over de Randstad: in Mälardalen is meer werkgelegenheid, er wonen meer mensen, de huizenprijzen zijn hoger enzovoort. Een derde van de totale Zweedse bevolking woont hier.

Oost-Svealand is het historische en economische hart van Zweden vanwege de gunstige ligging aan de Oostzee met als achterland de mijnbouwstreek Bergslagen. Vanuit de havens aan het Mälaren werd het erts over de hele wereld uitgevoerd. De Zweedse edelen en fabriekseigenaren bouwden kastelen en landhuizen op de mooiste plekken rond het meer. Een kastelenroute rond het Mälaren is dan ook een van de toeristische attracties.

Maar lang voor de mijnbouw opbloede was Mälardalen al het middelpunt van Scandinavië, zoals te zien is aan de overvloed aan rotstekeningen, runenstenen, grafheuvels en Vikingschatten die er zijn gevonden.

< De kathedraal van Uppsala.

De provincies rondom het Mälarenmeer

SÖDERMANLAND

Södermanland, vaak kortweg Sörmland genoemd, ligt ten zuiden van Stockholm. De kust wordt diep ingesneden door de Hammerfjärden die doorloopt tot **Södertälje**, waar een kanaal voor de verbinding zorgt met het Mälaren. Hiermee is het belangrijkste kenmerk van Södertälje genoemd, de stad waar Scania en de farmaceutische industrie zetelen. Op de Torekällberg ten westen van het stadscentrum is een openluchtmuseum. **Ytterjärna**, aan de fjord ten zuiden van Södertälje, is een bekend antroposofisch centrum waar aanhangers van Rudolf Steiner een ziekenhuis, scholen, een biologisch-dynamische boerderij en een opmerkelijk Kulturhus stichtten.

Ter weerszijden van de Hammerfjärden ligt de Sörmländska Skärgård met honderden grote en kleine eilanden en pittoreske havenplaatsjes als Oxelö-

sund en Trosa. Het natuurreservaat Stendörren ligt tussen die plaatsjes in. Het Natuurum is een ideaal uitgangspunt voor een dagje wandelen, vissen of zwemmen. Vanuit de haven van **Nynäshamn** vertrekken verboden naar Gotland maar ook naar Riga en St.-Petersburg.

Trosa

Trosa is een idyllisch badplaatsje aan de Oostzee dat wordt doorsneden door een smal riviertje, de Trosån. Voetbruggen zorgen voor de verbinding tussen de oevers. Het marktplein Torget met het kleine stadhuis en de Västra Långgatan in Kåkstan vormen het oudste gedeelte van Trosa. De bakkerij Tre Små Rum aan de Östra Långgatan, tussen de haven en het plein in, is voor veel mensen dé plek voor een fika. De geschiedenis van Trosa beleef je in Garvaregården, een 17de-eeuwse leerlooierij waar vroeger de leerlooier met zijn familie woonde. Nu is het een museum met handwerkwinkelje en café.

Noordelijk van Trosa ligt het weelderig ingerichte Tullgarns Slott, sinds 1772 een koninklijk paleis, dat is omgeven door prachtige Engelse tuinen.

Nyköping

Met zo'n 30.000 inwoners is de hoofdstad van Södermanland maar een klein stadje. Langs de Nyköpingsån, de snelstromende rivier die dwars door de stad loopt, gaat een mooi wandelpad langs een 17de-eeuws Hollands waterpad en de oude brouwerij waarin nu ateliers gevestigd zijn. Stroomafwaarts staat het **Nyköpingshus**, waarin koning Birger in 1317 zijn 2 broers op-sloot. Zweden was toen nog verdeeld in kleine koninkrijkes en Birger wilde zich wreken op zijn broers die eerder zijn stad hadden veroverd. Hij nodigde ze uit voor een verzoening, maar in plaats daarvan sloot hij ze op en gooide de sleutel van de cel in de rivier. Ze stierven een langzame hongerdood. Elke zomer wordt dit verhaal, bekend als het *Nyköpingsgästabad*, nagespeeld in de ruïne van het slot. De sleutel zie je her en der in de stad steeds in een andere vorm terug, bijvoorbeeld van beton op het grote plein, Stora Torget.

Haventje van Trosa.

Zeehonden in de Botnische Golf.

Gammelstad Kyrkstad

In het midden van Gammelstad Kyrkstad staat de in 1492 gebouwde stenen kerk, die een doopvont bevat van een nog oudere kerk. De noordelijke toegangspoort is nog hetzelfde als 500 jaar geleden. Vooral het interieur is bezienswaardig, met fresco's van de school van Albert Pictor en verguld houtsnijwerk boven het altaar dat in 1520 in Antwerpen werd vervaardigd. Rondom de kerk liggen smalle stegen waarlangs dicht op elkaar honderden huisjes en stallen staan. Hier kwamen op hoogtijdagen de boeren uit de wijde omtrek heen om de zondagse kerkdienst te volgen. Kerkgang was lange tijd verplicht in Zweden! Iedereen genoot op zaterdag van de markt en het weerzien met familie en kennissen uit andere dorpen. Om jongelui gelegenheid te geven om een huwelijkspartner te vinden werden er zelfs aparte weekenden voor jongeren gehouden. In het bezoekerscentrum bij het kerkplein is een mooie tentoonstelling, vooral de oude zwart-witfilm over een pinksterweekend in 1928 is een aanrader. Huisje nummer 253 is in de zomer te bezichtigen. Gammelstad Kyrkstad staat sinds 1996 op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Er zijn van juni tot september regelmatig evenementen.

> GAMMELSTAD KYRKSTAD, lulea.se/gammelstad

Luleå

Op 10 km van Gammelstad ligt het moderne Luleå, een belangrijke exporthaven. Hier zijn staalindustrie en technologie belangrijk, maar ook film en

Welkomstbord in vissersdorp.

design. Bij de universiteitscampus in de wijk Porsön staat het interactieve **Technisch Museum**, een grote trekpleister voor nieuwsgierige kinderen. De trots van Luleå is het moderne kunst- en conferentiecentrum Kulturens Hus van de plaatselijke architect Hans Tirsén, waarin ook de bibliotheek, concertzaal en het toeristenbureau zijn gevestigd. Het staat aan Norra Hamn in het centrum. In het stadspark ligt het **Norrbottens Museum** met uitgebreide exposities over de geschiedenis van heel Noord-Zweden. Aan de Storgatan midden in het centrum ligt een overdekt winkelcentrum dat kortweg Shopping wordt genoemd.

- > LULEÅ TURISTBYRÅ, Kulturens Hus, Skeppsbrogatan 17, lulea.se
- > TEKNIKENS HUS, universiteitscampus op Porsön, teknikenshus.se
- > NORRBOTTENS MUSEUM, Storgatan 2, norrbottensmuseum.se

Luleälvdalen

Wanneer je de zuidoever van de Luleälven landinwaarts volgt, kom je bij een van de beste vogelmeren van Zweden, Gammelstadsviken, op 5 km van Luleå, een vroegere baai die nu is afgesloten van de zee. Het water is niet meer dan een meter diep en wordt afgewisseld met moeras en rietland, een waardevol wetland waar onder meer de bosruiter broedt en bijna alle Zweedse eendensoorten, waaronder het zeldzame nonnetje. De maand mei is de beste tijd om de vogels te zien.

Een mooie zomerdag kun je ook doorbrengen op de Bålingeberget, een 140 m hoge heuvel op 12 km van Luleå. Er liggen enorme keienvelden op deze